

ДРАГОМАНОВИ — родина.

Михайло Петрович (псевд. і крипт.: Кирило Василенко, Волинець, М. Галицький, М. Гордієнко, П. Кузьмичевський, П. Петрик, М. Толмачов, Українець, Чудак, А-бер, А. А., М. Др. в Ж. та ін.; 18(30). 09. 1841, м. Гадяч, нині Полтавської обл. — 20. 06(02. 07). 1895, Софія) — громадсько-політичний діяч, учений і публіцист. Брат *Олени Пчілки*, дядько *Лесі Українки* та *О. Драгоманової*. Закінчив історико-філологічний факультет Університету св. Володимира у Києві (1863). Працював у ньому 1864–75: доцент кафедри античної історії. 1876 через переслідування цар. владою за участь у діяльності київ. громади емігрував до Женеви. Заснував Вільну українську друкарню, видавав перший український політичний журнал «Громада» (1878–82), брошури з метою інформувати європейську громадськість про українську проблему. Драгоманова вважають одним із перших, хто розпочав український соціальний рух. Підтримував зв'язки з багатьма діячами української культури, встановив контакти з передовою галицькою молоддю (зокрема І. Франком). Разом із С. Подолинським та М. Павликом заснував «Женевський гурток». Через розрив із громадівцями С.-Петербурга і головним чином із київською громадою (1886) його було позбавлено фінансової підтримки. 1889 прийняв запрошення обійняти посаду професор кафедри загальної історії Софійського університету. Зробив вагомий внесок у розвиток політології, соціології, історії, філософії політики та філософії історії, літературної критики, літературо- і мовознавства, етнографії, фольклористики, історичної, суспільствознавчої, правової та філологічної термінології, наукових і публіцистичних стилів. Розпочавши розбудову власних світоглядних позицій з ідеї романтизму, сформував широкий світогляд з орієнтацією на наукове тлумачення світу з позитивістських засад. У системі цінностей пріоритет надавав людині, її свободі й гідності. Д. наголошував на генетичному зв'язку своїх поглядів з ідеями українських декабристів (Товариство об'єднаних слов'ян) та кирило-мефодіївців. Суспільний процес розумів як поступальний розвиток політичних і моральних ідей, підпорядкованих внутрішнім законам прогресу. Запропонував концепцію анархії («безначальства») — добровільній асоціації гармонійно розвинених осіб з якнайменшим обмеженням елементів примусу (авторитаризму) в суспільному житті, що можливо у федеративній державі, побудованій на основах адміністративного децентралізму і з самоуправлінням громад як самостійних соціальних одиниць і регіонів. Оскільки Драгоманов не вірив у можливість незалежності України в ті часи, став прибічником культурно-національної

автономії з дотриманням принципу її соборності, відтак радив боротися за демократизацію і федералізацію держав, щоб українці могли вільно в них розвиватися. У творах «Внутрішнє рабство і війна за звільнення», «До чого довоювалися», «Листи на Наддніпрянську Україну» засуджував національне й соціальне поневолення народів Російської імперії та Австро-Угорщини. Водночас серед головних політичних завдань виділяв усвідомлення національної єдності українців. Найголовніші з політ.-філософських праць Д.: «Шевченко, українофіли і соціалізм» (1879), «Пропащий час — українці під московським царством, 1654–1876» (1880), «Либерализм и земство в России» (1889), «Чудацькі думки про українську національну справу» (1891). Обстоював позицію етнічної гомогенності українського народу на всіх землях його поселення. У праці «Малороссия в ее словесности» розробив власну концепцію, яка не збігалася з офіційною. Він наголошував, що українець — спадкоємець не лише козаків, а й державних традицій Київської Русі, Галицько-Волинського князівства. Порушував питання з історії України 14 — 1-ї пол. 19 ст., особливо про історичну роль Запорозької Січі. Як літературний критик висвітлив здобутки українського письменства, його значення та місце в європейському літературному процесі. Зокрема, 1873 опублікував в італ. журналі «Rivista Europea» («Європ. огляд» ст. «Український літературний рух у Росії та в Галичині (1798–1872)». Брав участь у закордонному виданні творів Т. Шевченка, М. Костомарова та інших українських письменників і вчених, доклав багато зусиль для поширення їхньої спадщини в перекладах європейськими мовами. У працях «Малоруські народні перекази і оповідання», «Нові українські пісні про громадські справи», «Політичні пісні українського народу XVIII–XIX ст.» високо оцінив виховну й пізнавальну роль народної творчості. У літературознавстві був представником культурно-історичної школи, прибічником порівняльно-історичного методу. Один із реформаторів української абетки, яка дістала назву **драгоманівка** (в основі — принцип відповідності літери одній фонемі). Вживав новий правопис у листах і виданнях від 1876, однак це не набуло широкого розповсюдження. Водночас із проблемою історії України піднімав питання походження української мови. Його ім'я присвоєно Українському високому педагогічному інституту (Прага), Національному педагогічному університету (Київ). Був одружений з громад.-культурною діячкою Кучинською Людмилою Михайлівною.

Кучинська Людмила Михайлівна (1842, м. Гадяч, нині Полтавська обл. — 15. 05. 1918, Київ). У 1860-х рр.

долучилася до українського народницького руху. Входила до складу «Старої Громади». У 1-й пол. 1870-х рр. ініціювала організацію в Києві Товариства денних притулків-шкіл. Від 1876 — на еміграції (зокрема 1889 переїхала до Болгарії). Після смерті чоловіка 1895 повернулася до Києва. Авторка праці «Народные наречия и местный элемент в образовании» («Вестник Европы», 1874). Переклала російською мовою низку творів В. Стефаника. Допомогала М. Павлику у виданні наукової спадщини М. Драгоманова, листувалася з І. Франком. Діти подружжя: Світозар, Лідія та Аріадна.

Світозар (29. 06. 1884, Женева — 04. 12. 1958, м. Рочестер, США) — економіст. Закінчив Київський комерційний інститут (1915). Від 1902 — співробітник українських періодичних видань «Громадський голос», «Рідний край», «Рада», «Слово», «Робітнича газета». 1920–33 — у Києві: ректор архітектурного інституту, проректор художнього інституту, секретар урбаністичного відділу й професор економіки, декан художнього факультету кіноінституту, керівник інформбюро правління Всеукраїнського фотокіноуправління й Українфільму; від 1933 — редактор тех. видавництва. 1935 під тиском влади визнаний лікарями особою, яка «втратила працездатність і перебуває в стані депресії», й звільнений з усіх посад. Від 1943 — на еміграції у Німеччині. Професор Українського технічно-господарського інституту. 1951 виїхав до США. Автор праць «Дрібні землеволодіння на Полтавщині», «Муніципальні підприємства в Швейцарії», низки статей на соціально-економічні теми.

Аріадна (27. 03. 1877, Женева — 1954, Львів) — громадська діячка. Дружина Івана, мати Аріадни Трушів. Навчалася у Державному рисувальному училищі (Софія, 1891–95). У Парижі 1893 вивчала творчість європейських художників, 1897–1902 студіювала філософію, історію та математику у Сорбонні. Повернувшись до Києва, провадила приватну практику викладання французької мови. Від 1904 — у Львові. Відвідувала лекції у Львівському університеті, давала уроки гри на фортепіано та французької мови. Долучилася до суспільної діяльності чоловіка. На утвердження її громадської позиції вплинули знайомство та налагодження контактів із родинами

Грушевських, Роздольських, Франків. Увійшла до плеяди діячів науки й культури, які 15 лютого 1904 під патронатом НТШ у Львові започаткували Товариство прихильників української літератури, науки і штуки. Брала участь в організації першої Всеукраїнської мистецької виставки 1905.

Лідія (1865 — 1937) — громадська діячка. Дружина І. Шишманова. 1930 передала частину архівних матеріалів батька Українському науковому інституту у Варшаві. 1942 її син Димитр віддав деякі матеріали Михайла Петровича Болгарській АН. 180 архівних одиниць спадщини М. Драгоманова передано 1957 Бібліотеці ім. В. Леніна у Москві (залишилося 130 одиниць — переважно щоденники, друковані твори, біографічні матеріали, щоденник із враженнями про Болгарію, кілька віршів та нотатник, деяка кореспонденція). У 1970-і рр. Україні передано копії матеріалів, наявних у Болгарській АН. Дочка Світозара —

Наталія (Бартай-Арпадні; 21. 04. 1921, Київ — 31. 01. 2018, Будапешт) — громадська діячка. Орден княгині Ольги 3-го ступеня (2006). Навчалася у Київському університеті. Від 1943 — у Будапешті. Співпрацювала з Товариством української культури Угорщини, із його журналом «Громада» (від 1995).

Рекомендована література

1. Л. М. Драгоманова: Некролог // Наше минуле. 1918. Ч. 2;
2. Іванова Р. П. Михайло Драгоманов у суспільно-політичному русі Росії та України (II половина XIX ст.). К., 1971;
3. Федченко П. М. Михайло Драгоманов: Життя і творчість. К., 1991;
4. М. П. Драгоманов і Галичина: Бібліогр. покажч. Л., 1992;
5. Грінченко Б., Драгоманов М. Діалоги про українську національну справу. К., 1994;
6. Круглашов А. М. Драма інтелектуала: Політичні ідеї Михайла Драгоманова. Чц., 2000.

П. П. Ротач

Бібліографічний опис:

Драгоманови / П. П. Ротач // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-21188>. – Останнє поновлення : 2023.

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України (докладніше).